

– Так а я о чём?! – В голосе толстяка впервые с начала диалога появились хоть какие-то живые эмоции. – Нормальный **чувак**, в **инстике** учится, а грымза эта старая заколебала своими кашами, супчиками, лекарствами. И ещё **грузит** без конца, что вредно подолгу за **компом** сидеть.

– А **седануть** её никак нельзя?

«Седануть» на жаргоне компьютерщиков означало «послать».

– Да фиг её седанёшь! Скорей бы уж его ботинки возвращались!

Количество синонимов, которыми владел толстяк, поражало! И на глагол «идти», и на существительное «родители» у него находились разные сленговые выражения, которые не повторялись.

– А **предки** что, не **пасут**, что ли? – удивился Роман. – По-моему, **предки** всегда хуже, чем бабка, они **наезжают** больше. Когда я маленьким был, меня тоже с бабкой оставляли, так она мне всё разрешала. И дед особо **не пылил**, на всё сквозь пальцы смотрел.

– Не, у Санька **олды** деловые, работают, их целыми днями дома не бывает. И потом к ним по вечерам и по выходным часто гости приезжают, **тусня** всякая, так что нас они **не парят**. Ну всё, я пришёл, мне сюда» (выделено мною. – И. З.) [1; 244–245].

Протитированный фрагмент насыщен разного рода сленговыми средствами, значительная часть которых принадлежит к общему жаргону (интержаргону): **грести** – «идти куда-то, откуда-то», **тусня** – «члены какой-либо компании, группы людей, объединённых общими интересами» [2000; 603]; **хилить** – «идти, передвигаться каким-либо способом», **кореш** – «друг», **зависать** – «задерживаться надолго в каком-то месте», **чувак** – «человеческая особь мужского пола», **пасти** – «следить за кем-либо», **наезжать** – «вести себя агрессивно по отношению к кому-либо; предъявлять претензии» [4; 238, 112, 82, 246, 163, 140] и другие. Однако в диалоге Романа и Петруччо немало и профессиональных жаргонизмов компьютерщиков: **комп**, **программинг**, **седануть** (последний жаргонизм автор даже считает необходимым объяснить читателям непосредственно в тексте) и т. д.

В приведённом диалоге более состоятельной языковой личностью оказывается, безусловно, Роман Дзюба, который не только легко и весьма успешно переходит на заданный собеседником коммуникативно-речевой регистр, но и способен анализировать протекающий диалог в процессе его развёртывания, **рефлексировать** (ср. реплики, произносимые им «про себя»).

Кроме этого, автор через посредство персонажей акцентирует внимание на тех характеристиках сленга, которые исследователи относят к числу позитивных: *повышенная образность сленговых наименований и подчёркивание корпоративности участников общения* (см. об этом подробнее в [3]). Именно эти качества сленга – при обязательном условии, что означенная группа речевых средств, образно говоря, «знает своё место» (т. е. используется в сфере непринуждённого либо обиходно-бытового общения и ни в коей мере не подменяет литературный язык) – способствуют совершенствованию языковой личности коммуниканта, повышают его коммуникативную компетенцию.

Примеров, подобных рассмотренным, в произведениях А. Марининой немало; при обдуманном и уместном их использовании во внеурочной работе с учащимися старших классов учитель вполне может, с нашей точки зрения, успешно решить целый ряд задач, в числе которых и повышение интереса к чтению.

1. Маринина, А. Ангелы на льду не выживают: роман в 2-х т. / А. Маринина. – Т. 2. – М.: Эксмо, 2014. – 352 с.
2. Мокиенко, В.М. Большой словарь русского жаргона / В.М. Мокиенко, Т.Г. Никитина. – СПб.: «Норинт», 2000. – 720 с.
3. Ширяев, Е.Н. Сленг / Е.Н. Ширяев // Культура русской речи. Энциклопедический словарь-справочник; под ред. Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова, Е.Н. Ширяева. – М.: Флинта; Наука, 2003. – С. 628.
4. Юганов, И. Словарь русского сленга (сленговые слова и выражения 60 – 90-х годов) / И. Юганов, Ф. Юганова; под ред. А.Н. Баранова. – М.: Метатекст, 1997. – 304 с.

АДАНТРАПАНИМНЯЯ АЙКОНІМЫ БЕШАНКОВІЧЧЫНЫ

К.А. Зайцава
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Вядома, што “ўсе мясцовыя назвы – не пустыя, бясэсавыя гукі, яны – адлюстраванне мінулага” [4; с. 114]. Пры даследаванні геаграфічных назваў можна прасачыць этнагенез, акрэсліць тэрыторыю гістарычнага перасялення этнасу. Акрамя таго, назвы населеных пунктаў

захоўваюць у сабе інфармацыю пра характар гаспадарчай дзейнасці чалавека, пра асваенне прыроды, духоўную і матэрыяльную культуру народа. Гэта заканамернасць суадносіцца і з даследаваннем рэгіянальных геаграфічных назваў. Паколькі праблема вывучэння дробных геаграфічных аб'ектаў не зусім вырашана, актуальным застаецца вывучэнне малых населеных пунктаў. У эпоху глабалізацыі даследаванне рэгіянальнай лексікі з'яўляецца адным з надзённых пытанняў у мовазнаўстве.

Мэта працы – вызначыць асаблівасці намінацый сельскіх населеных пунктаў, утвораных ад антрапонімаў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з'яўляюцца назвы населеных пунктаў Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці, утвораныя ад антрапонімаў. У ходзе аналізу фактычнага матэрыялу выкарыстоўваліся метады лінгвістычнага апісання, параўнальна-супастаўляльны, элементы статыстычнага, арэальнага.

Вынікі і іх абмеркаванне. Айконімы – вельмі шматлікі і разнастайны паводле семантыкі і ўтварэння пласт тапонімаў, які актыўна даследуецца беларускімі вучонымі-тапанімістамі (Т.М. Аліферчык, Н.А. Багамольнікава, У.М. Генкін, І.Л. Капылоў, Л.В. Леванцэвіч, Г.М. Мезенка, В.В. Шур, Н.Р. Якубук). У беларускай айканіміі традыцыйна выдзяляюцца тры лексіка-семантычныя групы: а) айконімы апелятыўнага паходжання; б) айконімы адантрапанімнага паходжання; в) айконімы адгідранімнага паходжання [2; с. 30]. У дадзенай працы намі разглядаюцца намінацыі адантрапанімнага паходжання. Яны з'яўляюцца своеасаблівым звязом паміж чалавекам і геаграфічным аб'ектам. У гэту групу ўваходзяць назвы паселішчаў, дзе антрапонімы абазначалі прыналежнасць дадзенага населенага пункта канкрэтнай асобе ці ўказвалі на таго чалавека, які першым размясціўся на гэтай тэрыторыі.

На тэрыторыі Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці айконімаў, утвораных ад антрапонімаў, налічваецца 28 адзінак, што складае 11,5% ад агульнай колькасці онімаў. На Віцебшчыне дадзеная лічба складае 728 найменняў, у асновах віцебскіх айконімаў прадстаўлены 134 мужчынскія імёны [2; с. 30]. На Гомельшчыне колькасць адыменных айконімаў налічвае 295 адзінак [1; с. 8].

Групу адантрапанімных айконімаў Бешанковіччыны складаюць назвы, што ўзыходзяць у большасці да кананічных уласных імёнаў грэчаскага, лацінскага, старажытнаўрэйскага паходжання: *Аляксандрава, Саннікі*, – ад грэч. *Аляксандр, Гаўрыліна* – ад ст.яўр. *Гаўрыла, Гурына* – ад ст.яўр. *Гурыі, Данілаўка* – ад ст.яўр. *Данііл, Лукашэўка* – ад грэч. *Лука, Марцінава* – ад лац. *Марцін, Макаравічы* – ад грэч. *Макарый, Навумаўка* – ад ст.яўр. *Навум, Панкратава* – ад грэч. *Панкрат, Раманава* – ад лац. *Раман* і г.д. Нягледзячы на тое, што пераважная большасць насельніцтва мае праваслаўнае веравызнанне, на даследаванай тэрыторыі зафіксаваны айконім з каталіцкай асновай *Ян-* (*Янаўшчына*), які на думку У.М. Генкіна характэрны для паўночна-заходніх раёнаў Беларускага Паўазер'я [2; 39].

На Бешанковіччыне сустракаюцца таксама назвы вёсак, аснову якіх складаюць славянскія імёны – *Багданава* – ад *Багдан, Жданава* – ад *Ждан, Стаськава* – ад гіпакарыстыкі *Стасік* славянскага імя *Станіслаў*.

Акрамя айконімаў, утвораных ад уласных асабовых імёнаў, на даследаванай тэрыторыі распаўсюджаны назвы, аснову якіх складаюць прозвішчы. Дадзены прынцып намінацыі з'яўляецца папулярным сярод айконімаў. Назва ўзнікала ў працэсе пасялення людзей на дадзенай тэрыторыі з адным прозвішчам, у выніку чаго населены пункт атрымліваў назву па аднолькавых прозвішчах жыхароў. Так узніклі такія вёскі, як: *Алейнікі* – ад прозвішча *Алейнік, Аскершчына* – ад *Аскера, Галыні* – ад *Галыня, Лабачова* – ад *Лабачоў, Малыя Галыні* – ад *Галыня, Сапегі* – ад *Сапег, Шыпулі* – ад *Шыпуля*. Раённы цэнтр – *г.п. Бешанковічы*, па версіі В.А. Жучкевіча, таксама паходзіць ад прозвішча. У аснове назвы ляжаць прозвішчы – *Бешча, Бешчаў, Бешчык*. Вытворнае ад іх прозвішча Бешанковіч [3; 32]. У дадзеную групу намі ўключаны айконім *Ульянаўка*, утвораны ад прозвішча *Ульянаў*, што звязана з імем У.І. Леніна.

Заклучение. Такім чынам, адантрапанімныя айконімы даволі разнастайныя па сваіх словаўтваральных асновах, якія ўключаюць у свой склад як кананічныя, так і старажытнаславянскія імёны. Айконімы, утвораныя ад прозвішчаў, адлюстроўваюць з'явы савецкага перыяду.

Сістэмы адантрапанічных айконімаў Бешанковіччыны і Гомельшчыны істотна адрозніваюцца паміж сабой: на дзвюх тэрыторыях імёны, якія складаюць словаўтваральную базу айконімаў, разнастайныя па форме, этымалогіі і амаль не паўтараюцца паміж сабой.

1. Багамольнікова, Н.А. Айконімы Гомельскай вобласці аданастычнага паходжання / Н.А. Багамольнікова // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. – 2009. – № 1 (51) – С. 7–15.
2. Генкин, В.М. Ойконимия и катойконимия Белорусского Поозерья: учебно-методическое пособие / В.М. Генкин; М-во образования РБ, УО «ВГУ им. П. М. Машерова», Каф. общ. и рус. языкознания. – Витебск: УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2009. – 115 с.
3. Жучкевич, В.А. Чаму так названа / В.А. Жучкевич – Мн.: Народная асвета, 1969. – 119 с.
4. Суперанская, А.В. Что такое топонимика / А.В. Суперанская. – М., 1984. – 182 с.

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ ЛЕКСІКА СТАРАБЕЛАРУСКІХ ПОМНІКАЎ ДЗЕЛАВОЙ ПІСЬМЕННАСЦІ

В.Э. Зіманскі

Віцебскі, ВДУ імя П.М. Машэрава

Гісторыя беларускага народа насычана рознымі паэямі. Беларусь, знаходзячыся ў цэнтры Еўропы, не толькі зведала ўплыў суседніх народаў, але і неаднаразова з’яўлялася арэнай баявых дзеянняў. І ўсе ж, нягледзячы ні на што, беларускі народ унес свой актыўны ўклад у развіццё сусветнай і еўрапейскай цывілізацыі. Асабліва важным быў уклад у развіццё прававой і юрыдычнай думкі тагачаснага феадальнага грамадства, адлюстраваны ў такіх важных прававых помніках, як прывілеі, укладныя граматы, даравальныя граматы, статуты, судзебнікі, пасольскія прамовы, дагаворы, кнігі судовых спраў, кнігі Літоўскай метрыкі. Гэтыя дакументы адыгралі значную ролю ў развіцці грамадства і адлюстроўвалі працэсы, якія адбываліся на Беларусі ў XIII – пач. XVI ст. Нягледзячы на даволі ґрунтоўнае даследаванне помнікаў старабеларускай пісьменнасці [4], [5], [6], [7], [8] і інш., не ўсе з адзначаных дакументаў аднолькава глыбока прааналізаваны на прадмет ужывання ў іх грамадска-палітычнай лексікі, што абумовіла актуальнасць праведзенага даследавання.

Мэта даследавання – вызначыць найбольш пашыраныя тэматычныя падгрупы ў ядры і на перыферыі тэматычнай групы грамадска-палітычнай лексікі старабеларускіх дзелаваў пісьменнасці і акрэсліць крыніцы іх паходжання.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі лексемы, выбраныя з помнікаў старабеларускай пісьменнасці XIV–XVI стст. [2], [3]. У ходзе аналізу матэрыялу выкарыстоўваліся наступныя метады: аналітычны, семантычны, параўнальна-супастаўляльны, этымалагічнага аналізу, кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Адзін з буйных разрадаў слоў у лексічнай сістэме старабеларускай мовы складаюць словы грамадска-палітычнай лексікі, якія характарызуюць і апісваюць дзяржаўную уладу, адміністрацыйна-кіраўнічы апарат, знешнепалітычныя зносіны, дыпламатычныя зносіны і іншыя грамадскія рэаліі, назвы асоб па адміністрацыйных пасадах, службовых функцыях, месцы пражывання, сацыяльным становішчы і адносінах да грамадскага працэсу і г.д. Ядро групы ўтвараюць словы, якія непасрэдна выражаюць сутнасць з’явы, найбліжэй перадаюць сэнс паняцця, з’явы, дзеяння ці прыметы пэўнай тэматычнай падгрупы:

- назвы, што характарызуюць асоб паводле сваяцкіх адносін, у тым ліку і тых, якія ўзніклі ў працэсе шлюбу: *браты, селянин, отец, сын, мать, братъ, жона, жонька, тестъ, сынъ, дети, зять, жона, отецъ, браты, мужъ і інш.*: прато мы уставляемъ своею радою абы дети не брали делницы отъ отца, покуль другую жону пойметъ а буде^т ли такая девка а любо жонька несправне жаловала; княжо слышышь самъ от своеие братье; се^{ль}нин мои поведит мне; ныне язъ и своимъ братомъ со кн^{яз}мъ скирикгаиломъ; а ныне есмъ уведаль любовь ваша правая съ сыномъ моимъ с витенемъ.

Агульнае значэнне роднасці і сваяцтва прадстаўлена лексемамі *племени, родъ і інш.*: о сиротах иже ніко^{ли} не маю^т ні оца ні мтри ні плем^е; имеютъ шесть оуруженных старых а добрых шлятичовъ поставитъ на свидечство дву своего роду.

- назвы адміністрацыйных адзінак унутры дзяржавы: *волость, городъ, сторона, село, околица, место, рада, повесть, земля, околица, рубежъ, вълкъ, провинция, отчизна і інш.*